

PANDEMINS EFFEKTER PÅ DET SAMISKA KULTURLIVET

*Sammanställning av en undersökning bland samiska
kulturaktörer och kulturutövare*

Sametinget 2021-08-30

Titel: Pandemins effekter på det samiska kulturlivet

Skribent: Tanja Sevä, avdelningen för kultur

Kontaktuppgifter: kansli@sametinget.se

Innehåll

Sammanfattning	3
1. Inledning.....	5
Sametingets roll	5
Kulturpolitiskt handlingsprogram.....	5
Krisstöd till samisk kultur och idrott.....	6
Samiska kulturaktörer	7
Regeringens utredning Återstart för kulturen	7
Genomförande av undersökning	7
2. Synpunkter från kulturlivet	8
Pandemins konsekvenser och utmaningar.....	8
Omställning och lärdomar	9
Samisk kulturinfrastruktur	12
Källor och referenser.....	14
Bilagor	15

Sammanfattning

Samerna är erkända av svenska staten som ett folk, ett urfolk och en nationell minoritet. Sametingets roll är att främja samiska näringar, samisk kultur och samhällsliv, både som statlig myndighet och folkvalt organ. Myndigheten ska verka för och bevaka samiska kulturfrågor i Sverige. Sametinget fördelar bidrag till samisk kultur och är en av de myndigheter som fördelar krisstöd till kulturlivet med anledning av covid-19 pandemin.

Sametinget har hittills fördelat 8 610 tkr i krisstöd till 91 sökande under 2020-2021. Med anledning av regeringens utredning om pandemins effekter *Återstart för kulturen – återhämtning och utveckling efter coronapandemin*¹ har Sametinget i maj 2021 haft möte med representanter från det samiska kulturlivet och genomfört en enkätundersökning för att samla underlag. Underlaget föredrogs inför regeringens utredare av kultur nämnden i juni månad. Utredningen ska sammanfatta pandemins effekter på kulturlivet och lämna konkreta förslag till regeringen på insatser för att starta upp, återhämta och utveckla kultursektorn under och efter coronapandemin. Regeringsuppdraget redovisas under hösten 2021. Denna rapport är en sammanställning av de synpunkter som Sametinget har fått från samiska kulturaktörer.

Coronapandemin har medfört en tung ekonomisk belastning för samiska kulturverksamheter och enskilda kulturskapare som förlorat intäkter och till viss del sin försörjning. Det är även en känslomässig belastning att tvingas till färre fysiska kontakter och sänkta inkomster. Den gradvisa nedstängningen av samhället med begräsningar av folksamlingar, samhällsfunktioner, reserestriktioner och även stängda gränser inom Norden har bromsat in det samiska kulturlivet. Många aktiviteter och arrangemang har ställts in och samarbeten i kreativa processer har inte blivit av eller lagts på is. Stängda gränser har påverkat dem som arbetar i annat land och även familjerelationer. Kulturaktörer har tvingats finna nya vägar att arbeta med kultur, både på ett personligt plan och att anpassa sina verksamheter och konstnärliga uttryck för att nå ut till allmänheten. Det har bidragit till att användandet av tekniska lösningar och metoder har ökat i Sápmi. Positiva effekter är att mer tid har frigjorts till eget konstnärligt skapande och att man kunnat genomföra och ta del av många aktiviteter genom internet. Coronapandemin har visat på skörheten i den samiska infrastrukturen och samtidigt den resiliens som finns bland kulturaktörer.

Den samiska kulturella infrastrukturen anses vara ofullständig och underfinansierad. Det finns ett behov av fler samiska kulturinstitutioner för att täcka in alla kulturområden. Detta skulle bidra till ny utveckling och höja kompetensen och statusen för samisk kultur, både nationellt och internationellt. Allmänt finns ett behov av fler anpassade stödformer och höjda ekonomiska stödbelopp till alla kulturutövare inklusive höjda verksamhetsstöd till samiska organisationer, sameföreningar, kulturcentra och samegårdar för att enklare kunna ta nya grepp under och efter coronapandemin och därmed lyckas bättre med en omstart. Samiska kulturarbetare efterfrågar kraftigt höjda statliga anslag till Sametinget och andra bidragsgivande myndigheter och regionerna.

¹ Kommittédirektiv 2020:143, Regeringskansliet

Kulturvanor och tillgänglighet skiljer sig åt beroende på geografiska, socioekonomiska och demografiska faktorer. Det borde vara möjligt att bedriva konstnärlig och kulturell verksamhet i Sápmi på samma villkor som i samhället i övrigt. För att alla ska ha kunna ta del av en mångfald av konst och kultur oavsett var man bor, behöver möjligheten att vara verksam inom samisk kultur förbättras. Bättre villkor för samiska kulturskapare skulle ge trygghet, arbetsro och en bättre psykosocial miljö. Visionen bland samiska kulturaktörer är att samiskt konst- och kulturliv ska utgå ifrån egna värdeskalor och premisser och värderas likvärdigt som majoritetssamhällets konst och kultur.

1. Inledning

Samisk kultur skapar sammanhang och identitet och är ett viktigt redskap att få människor att utmana och bredda sina perspektiv, något som berikar och ger ett mer öppet samhällsklimat. Kulturella aktiviteter har positiva effekter på det mänskliga välbefinnandet, höjer livskvaliteten och kreativiteten och sammanför människor, också över kulturgränser. Coronapandemin har tvingat kulturlivet att bromsa in för att minska smittspridningen. Den samiska kultursektorn har drabbats hårt av inställda evenemang och minskade besökstal, samtidigt som man också har hittat nya sätt att utöva kultur, t ex genom internet. För att förbättra villkoren för kulturarbetare och göra samiska kulturverksamheter mer resilienta är det nödvändigt att se över och förbättra den samiska kulturinfrastrukturen. Med anledning av Sametingets fördelning av krisstöd till samisk kultur och idrott har Sametinget hållit ett öppet möte med samiska kulturaktörer samt gjort en enkätundersökning i maj 2021 för att samla in synpunkter. Underlaget redovisades till statens utredare Linda Zackrisson i juni som en inlag till utredningen *Återstart för kulturen – återhämtning och utveckling efter coronapandemin*.² Denna rapport är en sammanställning av svaren från det öppna mötet och enkäten i maj samt en nulägesbeskrivning av Sametingets bidragsgivning av krisstöd.

Sametingets roll

Sametinget är förvaltningsmyndighet inom rennäringens område och för samisk kultur samt samernas folkvalda parlament, med uppgifter som regleras i sametingslagen (1992:1433). Sametingets politiska organ fastställer mål för myndighetens arbete för att tillvarata det samiska folkets intressen. Myndighetens främsta uppgift är att bevaka frågor som rör samisk kultur i Sverige. Myndigheten ska verka för en levande samisk kultur, ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar denna kultur. Sametinget fördelar även bidrag till samisk kultur och samiska organisationer ur anslag 1:2 ap 5 och ur Samefonden. Sametinget arbetar med att främja bland annat rennäringen, samiskt näringsliv och samhällsplanering, samisk kultur, information, samiska språk och nationella minoriteter. I verksamheten ingår även Samernas bibliotek som tillhandahåller litteratur som rör samisk kultur och samiska språk.

Kulturpolitiskt handlingsprogram

Det kulturpolitiska handlingsprogrammet är inriktningsdokument för Sametingets uppdrag att verka för en levande samisk kultur. Det politiska målet är att skapa bestående och långsiktigt hållbara ekonomiska förutsättningar så att alla delar av det samiska kulturlivet främjas. Det finns ett stort behov av insatser med tillräckliga resurser för att bygga upp och möjliggöra en stabil infrastruktur för samiska kulturinstitutioner och enskilda kulturarbetare. En viktig förutsättning för att uppnå detta mål är samverkan och dialog med det samiska civilsamhället.³

² Kommittédirektiv 2020:143, Regeringskansliet

³ *Kulturpolitiskt handlingsprogram 2018-2021*, antaget av Sametingets plenum 2018-05-23 – 25, § 28, sid 3

Krisstöd till samisk kultur och idrott

Det samiska civilsamhällets kulturorganisationer, sameföreningar, kulturcentra och samegårdar och enskilda kulturarbetare har små resurser att klara påverkan av coronapandemin, kortsiktigt och långsiktigt. Därför föreligger ett stort behov av medel till samisk kultur och idrott för att täcka inkomstförluster och stödja återhämtning. För att mildra pandemins effekter uppmärksammade Sametinget regeringen om behovet av insatser till samisk kultur och idrott genom en första hemställan våren 2020. Vid ett dialogmöte i augusti 2020 mellan Sametingets kulturnämnd, Sametingets kansli och kultur- och demokrati-minister Amanda Lind diskuterades pandemins effekter och utmaningar för samisk kultur och idrott. Därefter hemställde Sametinget till regeringen om utökade medel till samiska kulturverksamheter för att mildra pandemins effekter.⁴ Sametinget tilldelades en ökning av anslaget 1:2 ap 5 med 4 mnkr den 1 oktober samma år.⁵ I regleringsbrev för 2021 har Sametinget till dags dato tilldelats 13 mnkr att fördela till krisstöd med direktivet att Sametinget ska använda medlen "till samisk kultur i syfte att mildra de negativa ekonomiska konsekvenserna till följd av spridningen av covid-19".⁶ Styrdokument är Sametingets *Kulturpolitiska handlingsprogram 2018-2021*⁷ och *Riktlinjer – Krisstöd för samisk kultur och idrott för Sametingets bidragsgivning*.⁸

Den första omgången krisstöd avsåg tidsperioden 29 mars – 1 oktober. Krisstödet fördelades av kulturnämnden i december 2020 till 46 ansökningar, till ett belopp av 3 988 tkr. Det totala ansökta beloppet var 4 662 tkr. Under 2021 har stöd hittills beviljats till 45 ansökningar till ett belopp av 4 621 tkr för tidsperioden 2 oktober 2020 – 28 februari 2021. Det totala ansökta beloppet var 10 377 tkr. Av 95 handlagda ärenden har totalt 91 sökande beviljats krisstöd med 8 610 tkr under 2020-2021.

Det totala antalet beviljade krisstödsansökningar per kulturkategori för 2020-2021 är 25 (av 26) ansökningar inom duodji (slöjd/konsthantverk), 11 (11) inom bild/form, 12 (12) musik/jojk, 8 (8) litteratur, 4 (4) media/film, 10 (10) organisationer, 6 (6) dans, 1 (2) teater, 8 (9) árbediehtu och 6 (7) övriga. Värdet inom parentes är totala antalet ansökta ärenden per kategori. Av det totala beviljade beloppet 8 610 tkr har medel fördelats enligt följande: duodji 21,9 %, bild/form 14,6 %, musik/jojk 18,8 %, litteratur 5,1 % media/film 5,1 % organisationer 12,3 %, dans 7,5 %, teater 0,6 %, árbediehtu 8,1 % och övrigt 6 %.

Sametinget ska under hösten 2021 utlysa ytterligare ansökningstillfällen för krisstöd till samisk kultur och idrott.

⁴ Dnr 4.2.6-2020-1149

⁵ Ändring av regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Sametinget (Ku2020/02035).

⁶ Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Sametinget (Ku2020/02567 (delvis), Ku2020/02624 (delvis)), Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Sametinget (Ku2021/00429, Ku2021/00617 (delvis), Ku2021/00626), Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Sametinget (Ku2021/01552 (delvis), Ku2021/01641 (delvis), Ku2021/01651)

⁷ *Kulturpolitiskt handlingsprogram 2018-2021*, antaget av Sametingets plenum 2018-05-23—25, § 28

⁸ Dnr 1.5.4-2020-1333 samt 1.5.4-2021-237

Samiska kulturaktörer

Samiska civilsamhällets kulturaktörer utgörs av bland annat enskilda konst- och kulturskapare, samiska riksorganisationer, intresseorganisationer, samnordiska organisationer, idrottsorganisationer, sameföreningar, samegårdar och kulturcentra, Giron Sámi Teáhter (samiska teatern), samiska tidskrifter, branschorganisationen för duodji (samiskt konsthantverk) och även samiska museer. Bland föreningarna ingår också samiska idrottsföreningar.

Regeringens utredning Återstart för kulturen

Regeringen har i december 2020 tillsatt en utredning *Återstart för kulturen – återhämtning och utveckling efter coronapandemin* som ska redovisas hösten 2021. Uppdraget är att sammanfatta effekterna på kulturlivet och att lämna konkreta förslag till regeringen på insatser för att starta upp, återhämta och utveckla kultursektorn under och efter coronapandemin. Uppdraget ska även synliggöra nya initiativ och ny utveckling som skett inom kulturlivet för att tillgängliggöra kultur samt att identifiera strukturella problem som synliggjorts pga. pandemin. När pandemins effekter avtar behöver kulturlivet förutsättningar till att åter bli en stark och oberoende kraft i samhällsutvecklingen och i alla delar av landet.⁹ Med anledning av regeringens utredning inbjöd Sametingets kulturnämnd utredare Linda Zackrisson till kulturnämndens dialogmöte i juni 2021 för kunskapsutbyte. Inför mötet inbjöd Sametinget det samiska civilsamhället till ett öppet möte kring pandemins effekter och även en enkätundersökning gjordes. Den sammanfattande bilden är att det samiska kulturlivet är hårt drabbat av pandemin i likhet med övriga kulturaktörer i Sverige och krisstödet från Sametinget hjälper till att hålla verksamheter flytande. Pandemin tydliggör att det samiska kulturlivet är underfinansierat, den samiska kulturella infrastrukturen är ofullständig och det finns behov av anpassade ekonomiska stöd för att ge samiska kulturskapare bättre och likvärdiga villkor som i samhället i övrigt.

Genomförande av undersökning

För att samla information om pandemins effekter på det samiska kulturlivet anordnade Sametinget ett öppet digitalt möte den 6 maj. Mötet aviserades på Sametingets hemsida, Facebook-sida och genom ca 100 inbjudningar för att nå samiska kulturorganisationer, sameföreningar och kulturcentra och enskilda kulturutövare. Ett tjugotal personer deltog på mötet och diskuterade kulturens förutsättningar före och under pandemin, identifierade strukturella problem, lärdomar och vad som behöver stärkas för att få bättre förutsättningar och en önskad utveckling. För att bredda underlaget och nå ut till fler kulturutövare gjorde Sametinget en enkätundersökning som lades ut på myndighetens hemsida. På detta sätt inkom 28 svar plus några inkomna mejl med synpunkter.

De frågor som ställdes i enkäten var:

⁹ Kommittédirektiv 2020:143, Regeringskansliet

- Hur har begränsningarna pga. pandemin påverkat dig som kulturskapare/kulturarrangör och din verksamhet på kort- och lång sikt? Ekonomiskt? Kompetensmässigt? Konstnärligt?
- Hur har gränsstängningen mot Norge och Finland påverkat din verksamhet? Ge exempel på positiva eller negativa konsekvenser?
- Vilka insatser/åtgärder behövs för att du som kulturskapare/kulturarrangör ska starta om, återhämta och utveckla din verksamhet under och efter pandemin? På kort- och lång sikt?
- Har du som kulturskapare/kulturarrangör ställt om din verksamhet pga. pandemin?
- Om du har ställt om din verksamhet – hur? Nya lärdomar och initiativ på grund av pandemin? Goda exempel?
- Vilka stöd har samiska kulturarbetare/kulturarrangörer behov av?
- Hur ska den samiska kulturinfrastrukturen se ut i framtiden?
- Hur ska den samiska kulturinfrastrukturen se ut i framtiden konstnärligt?
- Hur ska den samiska kulturinfrastrukturen se ut i framtiden kompetensmässigt?
- Hur ska den samiska kulturinfrastrukturen se ut i framtiden ekonomiskt?

2. Synpunkter från kulturlivet

Nedan sammanfattas de synpunkter som framkommit. Syftet är att sammanfatta de konsekvenser som pandemin har inneburit, vilka insatser den samiska kultursektorn behöver och vilka lärdomar som kan dras samt vilka strukturella utmaningar konst- och kulturskapare har.

Pandemins konsekvenser och utmaningar

Det samiska kulturlivet påverkas starkt av de tuffa ekonomiska förhållanden som pandemin bidrar till, vilket tär på de ekonomiska marginalerna. Inställda arrangemang och aktiviteter ger minskade möjligheter till försörjning och finansiering och andelen obetald arbetstid ökar vid omställningen av verksamheter. Fasta kostnader för löner och lokaler är detsamma och ska klaras med reducerade intäkter. Få nya arrangemang och aktiviteter planeras eftersom man inte kan förutse när samhället kan öppna upp helt. När uppdragen uteblir förlorar enskilda kulturskapare inte bara intäkter utan sitt arbete. I jämförelse med tiden innan pandemin är skillnaden som natt och dag. Det förekommer att en del kulturarbetare har övergått till andra yrken för att klara sitt uppehälle. Andra söker efter möjligheter till omställning och olika krisstöd eller lägger ned sina verksamheter tills samhället öppnar igen. Kulturaktörer uppfattar att kontakter med kreativa samverkanspartners och kunder försvårats, att det är svårt att bibehålla befintliga nätverk och knyta nya kontakter. Det nedstängda samhället har inneburit svårigheter att samarbeta med andra kulturskapare. När inplanerade aktiviteter inte genomförs påverkas kreativa processer och kunder har i det närmaste slutat att lägga in beställningar på samiska tjänster och varor. Det personliga mötet i butiker och aktiviteter såsom marknader, konstutställningar etc. kan inte helt ersättas av digitala alternativ som näthandel och inspelningar. Minskade fysiska möten påverkar i högsta grad skapandeprocesser av olika slag. Motiveringen att skapa har minskat för många. En allvarlig men inte direkt synlig konsekvens av pandemin är en negativ psykosocial arbetsmiljö för kulturarbetare som en följd av osäkerheten kring försörjning och reducerade

mänskliga kontakter. Kulturorganisationer med anställda talar om att arbetsbrist kan förekomma för utåtriktade/publika verksamheter och att nya arbetsuppgifter behöver skapas internt. Arbetsmarknaden för många kulturarbetare består av tidsbegränsade och osäkra anställningar och i och med pandemin står frilansande kulturarbetare utan uppdrag. Det är vanligt att konst- och kulturskapare kombinerar verksamhet i eget företag med projektanställningar och arbetsstipendier.

Restriktioner begränsar allmänt möjligheten att mötas och påverkar den kulturella samhörigheten mellan samer på lokal- och regional nivå samt över nationsgränser. Samiska kulturaktörer samverkar i hög grad över nationsgränser vilket anses vara berikande men skapar svårigheter under rådande omständigheter. Resultatet är fördyrade kostnader och minskade intäkter för konsthantverkare, konstnärer, scenkonsten, filmskapare, föredrags-hållare, kursverksamhet och artister. Som ett folk i flera nationer påverkar stängda gränser den fria handeln, utbytet av tjänster, kulturevenemang, kompetensförsörjning och rekrytering av personal. Det är svårt för personal som arbetar i annat nordiskt land med reserestriktioner och karantänsregler som ändras över tid beroende på smittläget i respektive land. Inte minst påverkas relationer människor emellan negativt. Många har familj och släkt i andra nordiska länder. Det samiska samhället påverkas mer negativt av stängda gränser och reserestriktioner än övrig befolkning i de nordiska länderna.

Pandemins påverkan på den fria rörligheten bidrar till att minska allmänhetens kännedom om samiska kulturella tjänster och produkter inom olika kultursektorer. Det finns en oro att kulturkonsumenter ändrat sina vanor till den grad att förändringen blir bestående eller att det tar många år att återuppbygga intresset för samisk kultur, både inom den samiska gruppen och hos den övriga allmänheten. Det kan föreligga en risk för en bestående och kulturell utarmning. En farhåga är att färre personer ser en framtid i att arbeta med kultur och att befintliga företag inom kulturella och kreativa näringar inte orkar återhämta sig efter pandemin.

Sameföreningar framför att medlemsantalen har påverkats drastiskt. Inom sameföreningar och samisk idrott finns oron att minskningen av antalet aktiva medlemmar blir varaktig, speciellt bland barn och unga. Det samiska föreningslivet bidrar till att sammanföra människor vilket är av stor vikt vid byggandet av barn och ungas kulturförståelse och identitet. Föreningslivet är också en inkörsport till att börja engagera sig i samiska samhälls-frågor. Färre medlemmar kan ge påverkan på verksamhetsbidraget som fördelas av Same-tinget, vilket i sin tur inverkar på möjligheten till att bedriva medlemsaktiviteter år framöver. Det efterlyses förståelse från Sametinget och att nuvarande nivåer för verksamhetsbidraget bibehålls oförändrat tills vidare.

Omställning och lärdomar

Det är tufft för många kulturaktörer, speciellt de mindre som exempelvis sameföreningar och enskilda kulturföretagare, att coronasäkra och anpassa sina verksamheter. Av 28 svar på Sametingets enkät om samisk kultur och pandemins effekter angav 82 % att de ställt om sina verksamheter pga. pandemin. 14 % svarade nej och 4 % svarade vet ej. Det är dyrt att coronasäkra publik verksamhet och det kräver mer personella resurser och tid än förväntat.

Samiska organisationer och föreningar framför att kapaciteten saknas för att klara arbetsbelastningen som en omställning innebär och samtidigt hantera den löpande verksamheten. Omställning kräver investering i ny digital teknik och behov av ny kompetens i en redan pressad situation. En del kulturaktörer har valt att helt stänga ned sina publika verksamheter och medlemsaktiviteter. De arrangörer som genomfört kulturarrangemang har i hög grad gått över till digitala alternativ eller flyttat verksamheter utomhus eller använt större lokaler, då ofta med stöd av tekniska lösningar i arrangemangen. Den tekniska utvecklingen och kompetensen har gått framåt i Sápmi. En lärdom är att många arrangemang, kurser och möten kan genomföras digitalt med gott resultat. Att arbeta hemifrån fungerar överlag bra. Traditionell kunskapsöverföring sker däremot bäst i det fysiska mötet och det går inte helt att ersätta med digitala alternativ. Samisk kultur lägger stor vikt vid traditionell kunskapsöverföring och levande hantverkstraditioner. De är viktiga beståndsdelar i samisk kulturförståelse.

Olika stödformer är viktiga för att klara omställningen ekonomiskt och krisstödet är en livlina för samiska kulturaktörer. Den allmänna åsikten är att det är viktigt att Sametinget fördelar krisstöd till samisk kultur och idrott. För det samiska kulturlivet är Sametinget en känd aktör som har kulturförståelse och många har en vana av att söka kulturbidrag, dvs. projekt- och verksamhetsstöd hos Sametinget. Många samiska kulturföretagare är enmansföretag och har diversifierade verksamheter vilket medför problem att kvalificera sig till stöd inklusive krisstöd hos andra bidragsgivande myndigheter. Samiska idrottsföreningar omfattas inte av verksamhetsstöd från Riksidrottsförbundet och kan därmed heller inte ansöka om nationellt krisstöd riktat till idrott. Idrott inräknas därför in i Sametingets kulturella verksamheter. Samiska kulturella och kreativa näringar samt konstnärliga uttryck kan se annorlunda ut än majoritetssamhällets och bära andra värderingar och syn på vad som anses vara värdefull och fin konst. Samiska kulturaktörer upplever att det är svårt att få projektmedel från nationella, regionala och kommunala bidragsgivare, även om det har börjat lätta något. En orsak kan vara bristande samisk kulturkompetens hos bidragsgivande myndigheter och en ovana att fördela medel till samisk kultur. Sametinget arbetar riktat med att uppmärksamma de nordligaste regionerna om kraften i samisk kultur i samhällsutvecklingen och det har börjat ge effekt i bidragsfördelningen. Sametinget har även ett minoritetsspråkligt uppdrag riktat mot främst samiska förvaltningskommuner. Samisk kultur är viktigt, det skapar igenkänning, ger andra perspektiv och berikar det omgivande samhället. Det behövs mer information om samisk kultur. Grunden läggs redan i skolan där framtidens beslutsfattare formas i sina värderingar och förståelse av omvärlden.

En positiv effekt av pandemin är att en del kulturarbetare fått mer tid att utvecklas personligt i sitt konstnärliga skapande och kulturföretagande. Nedstängningen av samhället bidrar till att kulturella uttryck och arbetsprocesser förändras, exempelvis utforskar kulturskapare nya digitala möjligheter och nya sätt att nå ut till publiken. En del kulturarbetare har fått nya samarbetspartners eftersom restriktionerna bidragit till att andra kulturarbetare har mer tid och att alla har mer ekonomiskt likvärdiga förutsättningar, och många har också lagt ner mer tid på att ansöka om stöd till sina verksamheter. Det anses vara viktigt att utveckla sitt företagande genom kompetenshöjande insatser såsom kurser och företagscoachning eller på annat sätt anpassa sig till nya förutsättningar för att gå starkt ur pandemin.

En indikation är att ändrade resvanor faktiskt kan gynna lokala konsthantverkare i glesbygd då en annan mer kulturintresserad, kvalitetsmedveten kundgrupp anpassat sitt resande och väljer att resa inom landet. Mindre resande underlättar för kulturarbetare och allmänhet boende i glesbygd. Det sparar tid och pengar då man har möjlighet att delta i kurser, workshops, möten och konferenser digitalt. I annat fall hade man valt att inte delta. Digitala möten och mindre resande innebär också att det är enklare att få attraktiva och/eller långväga föredragshållare att medverka i konferenser och möten.

Behov av fler insatser

Den samiska kulturella infrastrukturen anses vara bristfällig och underfinansierad. Rent allmänt behövs mer ekonomiskt stöd till alla kulturutövare inklusive mer verksamhetsstöd till sameföreningar, samisk idrottsverksamhet, kulturcentra och samegårdar och samiska organisationer för att enklare kunna ta nya grepp och därmed lyckas bättre med en omstart. Det ska vara möjligt att bedriva konstnärlig och kulturell verksamhet i Sápmi på samma villkor som i samhället i övrigt. Mer medel skulle även bidra till ny utveckling av samisk kultur. Det efterfrågas överlag fler olika anpassade stödformer. Vid utformningen av sådana stöd behöver samisk kultur tas med för att inte hamna utanför de regionala och nationella stödsystemen samt EU-medel. Det upplevs vara svårt att få nationell medfinansiering vid ansökan om EU-stöd. Sametingets roll som bidragsgivande myndighet till samisk kultur behöver också stärkas. Anslaget till samisk kultur hos Sametinget är 17 mnkr per år. I Norge tilldelas årligen samisk kultur 130 mnkr. Det kommer att ta tid att få igång kulturverksamheter inom samtliga kulturområden när pandemin klingat av, kanske flera år. Det kommer att behövas extra stöd, exempelvis i form av medel till omställning, intäktsbortfall och arbetsstipendier. Arbetsstipendier ger arbetsro och tid att fokusera på konstnärligt utövande under en ekonomiskt pressad situation, vilket är speciellt välkommet under tiden publika verksamheter ligger nere. Anpassade stöd kan vara stöd som bidrar till ökad konkurrenskraft och startstöd till nyetablerade kulturföretagare. Det kan också vara stöd till gränsöverskridande kultursamarbeten. Ett förslag är att inrätta ett samnordiskt bidragsgivande organ som har till uppgift att fördela kulturbidrag över nationsgränserna, eller till särskilt finansieringskrävande fält som film. Det anses vara viktigt med stöd till företagsutvecklande åtgärder, stöd till inköp av teknik och kompetenshöjande utbildningar i bl. a hur man använder modern teknik. Det anses vara krångligt, svårt och dyrt att införa nya tekniska lösningar på egen hand, speciellt för mindre kulturaktörer såsom sameföreningar och enskilda kulturarbetare. Det finns en kompetensbrist på området. Det behövs riktade stöd till de organisationer och aktörer som är kulturarrangörer. Samiska kulturorganisationer behöver få goda ekonomiska möjligheter att återuppväcka och utöka sina kulturella nätverk och tillföras medel till att arrangera olika kulturaktiviteter som gynnar samiska kulturarbetare. Det finns ett behov av att inrätta fler och kompetenta branschorganisationer för samisk kultur samt noder som knyter samman den kulturella infrastrukturen och kan driva utvecklingen av gemensamma samiska kulturfrågor.

Det finns ett behov av stöd med totalt ökade anslag till hela den samiska kultursektorn och önskemål är:

- resebidrag
- projekt- och verksamhetsbidrag (ökade anslag)
- stöd till samiska kulturarrangörer

- riktade företagsstöd till samisk kultur
- samiska arbetsstipendier till utvecklandet av den egna konstnärliga verksamheten
- samiskt residensprogram
- lärlingssystem

Kulturarbetare efterfrågar även acceptans hos bidragsgivande myndigheter när projekt behöver revideras som en direkt konsekvens av pandemins effekter. Farhågan är att projekt kan behöva avslutas och medel återbetalas i annat fall. Det önskade läget för samiskt kulturliv är bättre ekonomiska villkor för att få trygghet, arbetsro, utveckling och bättre psykosocial miljö.

Samisk kulturinfrastruktur

Det finns en syn att mycket kompetens finns inom den samiska kultursfären, men samtidigt ett behov av förbättrad samordning och en genomtänkt struktur. I strukturen behöver en strategi för samisk utbildning och annan kompetenshöjning ingå, både akademisk och för árbediehtu (traditionell kunskap). Tillräckliga resurser är nödvändigt för att kunna utveckla en god samisk kulturinfrastruktur. Utformningen bör utgå ifrån de samiska behoven och vara anpassad till samiska förhållanden. Visionen är att samiskt kulturliv ska vara tillgängligt för alla, oavsett var man bor, i glesbygd eller stad.

Det anses allmänt att det befintliga samiska kulturlivet är kraftigt underfinansierat på alla nivåer, vilket hämmar utvecklingen på både kort- och lång sikt. Viljan är att det ska vara möjligt att bedriva konstnärlig och kulturell verksamhet i Sápmi på samma villkor som majoritetsbefolkningen. Det finns ett fåtal samiska professionella konstutövare. Den samiska konsten behöver bli mer enad i Norden och ges möjligheter till gränsöverskridande samarbeten. Det finns ett behov av samiska konstnärliga institutioner i Sverige. Ökad professionalitet ger höjd status och anseende för samisk konst- och kulturutövning både nationellt och internationellt. Om samisk kultur ska få möjlighet att utvecklas behöver man utgå ifrån det samiska perspektivet med grund i de traditionella samiska kulturformerna, samtidigt som konsten möter de samtida kulturyttringar som uppstår i Sápmi. Man vill att det ska vara en självklarhet att samisk konst och kultur värderas likvärdigt som majoritetssamhällets konst och kultur.

Underfinansieringen medför att den samiska kulturella infrastrukturen är ofullständig och behöver förstärkas för att nå de nationella kulturpolitiska målen. Befintliga samiska kulturorganisationer behöver mer medel och uppdrag och nya institutioner behöver tillkomma för att täcka hela det samiska kulturområdet, på samma sätt som i samhället i övrigt. Institutionernas uppdrag skulle vara att samla, utbilda och stödja samiska konstnärer och kulturarbetare i sina professioner och fungera som mötesplatser. Befintliga samiska kulturinstitutioner behöver stödjas för att utvecklas i sina verksamheter och kunna höja kompetensen hos såväl personal som kulturarbetare. När etablerade samiska kulturorganisationer stärks kommer det att ge positiva synergieffekter som mindre aktörer kan dra fördelar av. Samiska kulturarbetare är inte sällan verksamma i glesbygd och är i behov av gemensamma plattformar. Det är i mötet kulturskapare emellan som nya tankar och

konstnärliga uttryck föds. Samiska kulturinstitutioner, organisationer och enskilda kulturarbetare bidrar också till den regionala och lokala utvecklingen. Med en väl uppbyggd samisk kulturinfrastruktur kan samiska kulturarbetare få regelbunden inkomst och minska beroendet av kortsiktiga projekt.

Kompetenshöjning

Det finns ett behov av samordning av den samiska kulturella kompetensen och en genomtänkt strategi för kompetenshöjande insatser. Samiska folket bör i högsta möjliga mån ges möjlighet till att äga den egna kulturella agendan och den samiska professionella kunskapen behöver prioriteras.

Utbildningar och forskning med inslag av samisk tematik är få i Sverige och Norden. Samer uttrycker att de vill ta tillvara och förkovra sig i samisk kompetens i högre utsträckning än vad som är möjligt idag. Ett exempel är att inrätta en samisk högskola/universitet för samiska konstarter men även andra akademiska utbildningar som berör det samiska civilsamhället. Basen för utbildningarna ska då vara urfolkspedagogik och kunskapsförmedling. Det är viktigt med utbildade samer i alla delar och på alla nivåer i det samiska civilsamhället och inom kulturfältet såsom lektörer, bokförläggare, fotografer, producenter, scenografer, kostymörer, regissörer, konstnärer och konsthantverkare, olika scenkonstnärer, översättare, undervisare m fl. Sameföreningar, samegårdar och kulturcentra behöver bättre förutsättningar och stöd för att kunna ordna kursverksamheter och kulturaktiviteter till det samiska lokalsamhället. En välutbildad samisk allmänhet ger fler kompetenta ledare och visionärer som vågar lita på den samiska expertisen.

Samisk professionell kunskap behöver prioriteras. För att på riktigt nå framgång och få ett aktivt levande kulturliv behövs också samiska konstnärliga institutioner med uppdrag att arbeta med samisk konst och andra tangerande ämnesfält. "Samiska arbetsgivare" är få. Med en fungerande samisk kulturinfrastruktur kommer kompetensökningen att bli betydande, vilket medför att det blir enklare att attrahera kompetenta arbetstagare och att behålla dem inom Sverige, och kanske attrahera kompetens från andra delar av Sápmi. I jämförelse med Sverige har Norge idag en övervikt av personal med samisk kompetens.

Det anses vara viktigt att skapa förutsättningar för kvalitativ utbildning och kompetensutveckling av skådespelare och scenarbetare. Detta kan möjliggöras vid bildandet av en samisk nationalscen i Sverige, vilket Giron Sámi Teáhter (samiska teatern) har arbetat för sedan 2015.¹⁰

För att höja det samiska civilsamhällets kompetens och därmed utveckla det samiska kulturlivet finns behov av:

- samisk högskola/universitet i Sverige
- anpassade utbildningar, kurser och lärlingssystem
- en samisk nationalscen
- fler samiska kulturinstitutioner och noder

¹⁰ <https://www.svenskscenkonst.se/vaara-fraagor/samisk-nationalscen/>

Källor och referenser

Kulturpolitiskt handlingsprogram 2018-2021, s. 3. Sametinget

Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Sametinget (Ku2020/02567 (delvis), Ku2020/02624 (delvis))

Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Sametinget (Ku2021/00429, Ku2021/00617 (delvis), Ku2021/00626)

Riktlinjer – Krisstöd för samisk kultur och idrott för Sametingets bidragsgivning (Dnr 1.5.4-2020-1333, 1.5.4-2021-237). Sametinget

Återstart för kulturen – återhämtning och utveckling efter coronapandemin, Dir. 2020:143. Regeringskansliet

Ändring av regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Sametinget (Ku2020/02035).

Ändring av regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Sametinget (Ku2021/01552 (delvis), Ku2021/01641 (delvis), Ku2021/01651)

Övriga källor:

<https://www.svenskscenkonst.se/vaara-fraagor/samisk-nationalscen/>

Bilagor

Bilaga 1: Hemställan 2020-08-27 (dnr 4.2.6-2020-1149), Sametinget

HEMSTÄLLAN

Datum
2020-08-27

Sametingets diarienummer
Dnr 4.2.6-2020-1149

Kulturdepartementet

Hemställan om stöd till samisk kultur och idrott med anledning av coronapandemin

Det samiska civilsamhällets organisationer, samisk idrott och enskilda kulturarbetare har små resurser att klara en långvarig påverkan av coronapandemin. Av den anledningen vill Sametinget äska utökade medel med 5000 tkr för att täcka intäktsbortfall hos samiska kulturverksamheter.

Sametingets uppdrag

Sametinget är en myndighet under regeringen och samernas folkvalda organ, med uppgifter som regleras i Sametingslagen (1992:1433). Sametinget ska verka för en levande samisk kultur, ta initiativ till verksamheter och förslå åtgärder som främjar samisk kultur. Sametinget fördelar även bidrag till samisk kultur och samiska organisationer ur anslag 1:2, ap 5 och ur Samefonden.

Sametingets kulturpolitik och fördelning av medel

Sametinget ska bidra till utvecklingen av ett starkt- och mångfaldigt konst- och kulturliv, synliggöra en levande samisk kultur i det offentliga rummet och skapa hållbara ekonomiska förutsättningar för en stabil infrastruktur för det samiska civilsamhället. Bidrag till samisk kulturverksamhet gör det möjligt för det samiska civilsamhället att förmedla och uttrycka sitt språk, sin identitet och sitt kulturarv. Samisk kulturutövning skapar tillhörighet och livskvalitet och arbetsplatser med samisk kultur som grund. I budgetpropositionen för 2019 anges att samisk kultur under lång tid har varit utsatt för yttre påfrestningar som begränsat möjligheten att uttrycka och skapa en levande samisk kultur, och regeringens bedömning är att samiska kulturbärande verksamheter spelar en stor roll för att synliggöra och förmedla samisk kultur samt skapa mötesplatser för den samiska befolkningen.¹ Sametinget fördelar bidrag till det samiska civilsamhällets organisationer, kulturinstitutioner, företag inom kulturella och kreativa näringar samt till samisk idrott.

Behov av stöd till samisk kultur och idrott

Samiska kulturverksamheter har små resurser att klara de långsiktiga ekonomiska konsekvenserna av coronapandemin, vilket medför minskade och uteblivna intäkter från planerade aktiviteter och arrangemang. Samiska organisationers verksamheter samt samisk

¹ Budgetproposition 2019/20:1, Utgiftsområde 1 Rikets styrelse, s. 46.

idrott finansieras till stor del av Sametingets verksamhetsbidrag. De bedriver verksamhet för samer på både lokal, regional och nationell nivå såsom kursverksamhet, idrottsevenemang, seminarier och föreläsningar, samisk teater, utställningar, konserter, festivaler, kyrkohelger men även uthyrning av lokaler, matservering och försäljning av samisk konst och slöjd. Pandemin medför att sådana aktiviteter ställs in och verksamheter avstannar. Kulturarbetare har drabbats genom att inte kunna delta på mässor, konstnärliga uppdrag och beställningar har återkallats. Konsekvensen av minskade och uteblivna intäkter är ökad risk för långsiktigt ekonomiskt obestånd. Pandemin har även medfört stängda landgränser vilket har hindrat samer att färdas och mötas i Sápmi. Samer har inte kunnat arrangera och delta i viktiga möten, konferenser och tillställningar i de andra länderna. Det har även påverkat demokratiarbetet och det gemensamma samiska arbetet för ökat självbestämmande kring samiska frågor negativt.

Aktörer verksamma inom samisk kultur finns till stor del i glesbygdskommuner. Verksamheterna stärker samisk identitet och samhörighet men bidrar också till lokalsamhället som bidragsgivare och besöksmål. Många samiska organisationer bedriver gränsöverskridande verksamhet och har medlemmar i hela Sápmi. Med rådande pandemi ändras förutsättningarna för samiska kulturbärande verksamheter och medför att premisserna avsevärt försvåras för Sametingets måluppfyllelse av kulturmålet "En levande samisk kultur med starkt och mångfaldigt konst- och kulturliv".²

Samiska kulturverksamheter, institutioner, organisationer, samisk idrott och enskilda kulturföretagare bidrar alla till att vi har ett starkt och mångfaldigt samiskt konst- och kulturliv. Sametinget bedömer därför att det finns ett stort behov av medel till samisk kultur och idrott för att täcka förlusterna av intäkter orsakade av pandemin.

Av krispaketet till kultur och idrott som regeringen fördelade under våren har endast ett fåtal samiska verksamheter fått bidrag. Sametingets kulturnämnd har den erfarenheten att andra statliga kulturmyndigheter många gånger inte har tillräckligt stor kunskap om den samiska kultursektorn vilket innebär att myndigheterna har en ovana att i sin verksamhet fördela medel till samisk kultur. Den erfarenheten har Sametinget efter ett stort antal dialogmöten med dessa myndigheter. Samiska organisationer och kulturarbetare är också mer benägna att ansöka om medel från Sametinget än från andra bidragsgivande myndigheter. Sametinget har både sakkunskap, kulturkompetens, kulturförståelse och kännedom om den samiska kulturella infrastrukturen och den samiska idrotten utifrån vårt uppdrag att främja samisk kultur och genom den bidragsgivning vi har till samisk kultur. Samisk idrott får heller inte medel från Riksidrottsförbundet eftersom samisk idrott har egna idrottsgrenar och riktar sig enbart till samer. Ofta är det små sameföreningar som anordnar samiska mästerskap. Samisk idrott står därför sedan tidigare utan statliga medel till idrott men får nu heller inga intäkter från arrangerade idrottsevenemang på grund av coronapandemin.

Sametingets äskande

Sametinget äskar därför utökade medel med 5000 tkr för att täcka inkomstbortfall hos samiska kulturverksamheter orskade av coronapandemin.

² Sametingets årsredovisning 2019, s. 10.

Bilaga:

Beräkning av inkomstbortfall utifrån planerade verksamheter under 2020 (excel)

Ingrid Inga
Kulturnämndens ordförande
Sametinget

Enligt uppdrag

Susanne Idivuoma
Avdelningschef Kultur
Sametinget